

международная конференция

**ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ
ОБРАЗОВАНИЯ И ПЕДАГОГИКИ».
Москва -2023**

(16-17 ИЮНЬ 2023 г.)

Jansaitova Jazira Baxitjanovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

TA'LIMNING ASOSIY TAMOYILLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalashning asosiy tamoyillari to'liq yoritilgan. Shuningdek, boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarni o'qitish va tarbiyalashning ilmiy va tushuncha tamoyillarining samaradorligi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tarbiyaviy ta'sirlarining birligi ham bir qancha tarbiyaviy ta'sirlar haqidadir.

Kalit so'zlar: Ta'lim, tamoyil, fan, mutaxassislik, pedagogik, psixologik, boshlang'ich, shaxs, ta'lim, rivojlanish, jamoa.

Jansaitova Jazira Bakhitzhanovna
Teacher of Chirchik State Pedagogical University

BASIC PRINCIPLES OF EDUCATION

Abstract. In this article, the main principles of educating elementary school students are fully covered. Also, the effectiveness of scientific and conceptual principles of teaching and educating children of primary school age. The unity of educational influences of elementary school students is also about several educational influences.

Key words: Education, principle, fan, specialty, pedagogy, psychological, primary, individual, education, development, team.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev "Yoshlar tarbiyasi eng muhim masalalardan biridir". Binobarin, ta'lim davlat, qurilish, davlat hokimiyati va muassasalari kuchiga, shu bilan birga, davlatda

qabul qilingan va amalga oshirilayotgan siyosatga tayanadi. Asosiy qonun va qonunlar fuqarolik va ijtimoiy fazilatlarni shakllantirishga qaratilgan. Bu tamoyil o'qituvchining harakatini davlat ta'lim strategiyasiga muvofiq yosh avlodni tarbiyalash vazifalariga bo'ysundirishni nazarda tutadi va tarbiyachi faoliyatini zarur shaxs tipini shakllantirishga yo'naltiradi.

Pedagog davlat xizmatida ishlagani uchun ta'lim sohasidagi davlat buyurtmasini bajaradi. Agar davlat va jamoat manfaatlari bir-biriga mos kelsa va fuqarolarning shaxsiy manfaatlariga mos kelsa, yuqoridagi tamoyil talablari, albatta, tarbiyaviy maqsad va vazifalarning tuzilishiga mos keladi. Va agar davlat, jamiyat va shaxsning maqsadlari bir-biriga mos kelmasa, bu tamoyilni amalga oshirish qiyinlashadi.

Prinsip yoki tamoyil (lot., principim- printsip; asos, birinchi qadam) - ma'lum bilimlar tizimining asosiy poydevori, birinchi pog'onasi, eng qisqa umumiy mazmuni. yunon tilidan olingan shart, asosiy qoidani bildiradi, unga ko'ra shaxs o'zining haqiqiy harakatlarida rahbarlik qiladi. Ta'lim tamoyillari - bu pedagog tomonidan boshqarilishi kerak bo'lgan ta'lim jarayonining umumiy qonuniyatlarini aks ettiruvchi dastlabki qoidalar. Ta'lim tamoyillari - ta'lim jarayonining mazmuni va usullariga va uni tashkil etishga qo'yiladigan asosiy talablarni belgilovchi boshlang'ich qoidalar.

Ular ta'lim jarayonining o'ziga xosligini ko'rsatadi. Maxsus ta'lim tamoyillarining pedagogik jarayonning umumiy tamoyillaridan farqi shundaki, ular o'qituvchilar tomonidan ta'lim vazifalarini hal qilish uchun taklif qilinadigan umumiy qoidalardir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalashning asosiy tamoyillari

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga bugungi kun talablari asosida ta'lim mazmuni, usullari va tashkiliy tizimining asosini tashkil etuvchi asosiy tamoyillar:

1. Ta'limning g'oyaviyligi va maqsadlilik. Ta'limning asosiy maqsadi – sog'lom, milliy ongini uyg'ongan, ma'naviy tafakkuri yuksak, madaniyatli,

mulohazali, vijdonli, mehnatsevar, tashabbuskor, boshqa yaxshi fazilatlarga ega shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Maktabning barcha faoliyati, ijtimoiy hayot bunga xizmat qilishi kerak.

2. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini harakat va muloqot orqali tarbiyalash, bolalarni aqliy faollik bilan birga ishbilarmonlik va mehnatsevarlikka o'rgatish, ularni samarali mehnatga moslashtirish, ota-ona va bola, o'qituvchi va o'quvchi, katta va kichik munosabatlarida o'zaro ishonchni shakllantirish, xayriya, e'tiqod, bir-birini hurmat qilish, ta'lim jarayonida psixologik qulaylik va hamjihatlik muhitini yaratish, yosh fuqaroning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, g'amxo'rlik tuyg'usini rivojlantirish.

3. Ta'lim jarayonida shaxsga qo'yiladigan talab va hurmatning birligi. "O'qituvchi bilan shogird o'rtasida uzilmas oltin zanjir bo'lishi kerak, bu – bolaning o'qituvchiga ishonchi, ustozning bolaga bo'lgan mehridir" degan yangicha ustoz Kumash Nurgaliyev. O'quvchini hurmat qilish, unga talablar qo'yish bolaning kuchli va zaif tomonlarini bilish, uning o'sishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish demakdir. Talablarni qo'yish o'quvchiga hurmat, uning kuchi va qobiliyatiga ishonchni ko'rsatadi. O'qituvchi o'quvchida ma'naviyatni loyihalashtirishi, unga tayanishi va o'quvchining o'z tajribasini rivojlantirishga yordam berishi kerak.

4. Tarbiyaviy ta'sirning ketma-ketligi, izchilligi, uzluksizligi.

Ta'lim tajribasi talablar birligi va bolalarga pedagogik ta'sir ko'rsatish zarurligini isbotladi. Talaba ta'limining samaradorligi ta'lim muassasalaridagi talablar birligi va faoliyatning uzluksizligidir.

5. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish. Talabalarning shaxsiy xususiyatlari - salomatlik, aql, axloqiy shakllanish, tashqi ta'sirlarga javob berish, idrok etish va boshqalar.

1. Ularning ba'zilari ogohlantirishlarni jiddiylik bilan to'g'ri qabul qilsalar, ba'zilari teskari ta'sir ko'rsatishi mumkin, shuning uchun o'quvchilarning bilim

darajasini o'z vaqtida aniqlash kerak. Barcha tarbiyaviy ishlar bilim va iymon, soʻz va amal uzviyligi asosida quriladi. Bola - pedagogik g'amxo'rlikning oliy maqsadi. Bolaning ichki salohiyatining ochilishi insoniy sevgi va munosabatlar hissi bilan bog'liq.

2. Bolaga teng huquqli shaxs hisoblanib, unga erkinlik berilsagina u oʻz fikrini ochiq ayta oladi, kattalarning bolaga boʻlgan hurmati ularning ishonchini oshiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'z-o'zini anglashi endigina shakllanayotganligi sababli, ularga asosan o'qituvchi ta'sir qiladi. O'smirlar jadal rivojlanib borayotganligi sababli ularning tarbiyasi barqaror bo'lib, o'z-o'zini tarbiyalashga bo'lgan ehtiyoj ortadi.

6. Bolani jamoada, jamoa orqali tarbiyalash tarbiyaviy ishdagi yetakchi tamoyillardan biridir. Bunga ikki xil nuqtai nazardan qarash kerak. Ulardan biri - jamoaviy ta'lim, jamiyatning asosiy quroli. Bola yaxshi tashkil etilgan, hamkorlikda, hurmatli, ma'naviy toza jamoada bo'lishi kerak. Ikkinchisi, o'quvchi o'qituvchining ta'siri va munosabati bilan cheklanmasligi kerak. A.S.Makarenko o'qituvchi-pedagogning ikki tomonlama kontseptsiyasiga qarshi chiqdi va uni jamoaning har tomonlama tarbiyaviy ta'siri bilan mustahkamlashni taklif qildi.

O'zaro bog'liq, mas'uliyatli munosabatlar birgalikdagi faoliyatda, to'g'ri tashkil etilgan jamoaviy ishda yuzaga keladi va bolaning tajribasi va jamoaviy hayotiy ko'nikmalarini to'plash jarayoni sodir bo'ladi.

7. O'qituvchi, maktab, oila va ijtimoiy tashkiliy kuchlarni ta'lim jarayonida uyg'un pedagogik izchillikka yo'naltirish.

Inson o'zini hayotda kam uchraydigan hodisa deb biladi. Bu tamoyil maktab o'qituvchilari, oila va jamiyatning pedagogik sa'y-harakatlari birligini va xizmatini talab qiladi. [11.58]

2. Ta'lim va tarbiyaning ilmiy va tushuncha tamoyillari.

Bu tamoyil tabiat, jamiyat, madaniyat va tafakkurning rivojlanish qonuniyatlarini bilishni taqozo etadi. Ilmiy tamoyil ta'lim dasturlari, darsliklar va o'quv-tarbiya ishlari dasturlarini yaratishda esda qoladi va ta'lim va tarbiya

jarayonida amalga oshiriladi. Ilmiy tamoyil o'quvchilarning bilish qobiliyatini rivojlantirishga, dunyoqarashini, yuksak insoniy fazilatlarini shakllantirishga ta'sir qiladi.

K. D. Ushinskiyning ta'kidlashicha, tarbiya berish bilan birga o'qitish hamon o'qitishni rivojlantiradi, ya'ni bolaning kuzatish, tafakkuri, tili, xotirasi, tasavvurini rivojlantirish, bolani mehnatga, hayotga tayyorlashdir. Tarbiyaviy jihatdan o'qitish ilmiy qoida va nazariyalarni o'quvchilarning munosabati va e'tiqodiga o'tkazish bilan tavsiflanadi. Tarbiyaviy o'qitish o'quvchilarning axloqiy me'yorlar va xulq-atvorni o'rganishini ta'minlaydi. Bolani o'qitish orqali tarbiyalash hayot, ta'lim, aqliy qobiliyat, insoniy fazilatlarni shakllantirish bilan bog'liq.

Demak, ta'lim ta'limning yagona jarayonida amalga oshiriladi. O'quvchi shaxsini hurmat qilish va talablar birligi tamoyili. Makarenko davrida "Agar kimdir pedagogik amaliyotning mohiyatini qisqacha formula bilan qanday ta'riflaysiz, deb so'rasa, men eng yuqori talablarni qo'yish va insonga hurmat ko'rsatish bo'ladi, deb javob bergan bo'lardim" degan edi. O'qituvchi ana shu tamoyilga amal qilgan holda o'quvchiga iroda erkinligini beruvchi, uning to'g'ri harakat va xatti-harakatlariga turtki beradigan, o'z xatti-harakati uchun mas'uliyatni his qiladigan o'ziga xos ifoda (uslub) va ohang (ohang) bilan munosabatlarni tanlaydi.

Tushunarlik printsiplari. Tushunuvchanlik tamoyili ta'lim va tarbiyani o'quvchilarning tayyorgarlik darajasiga ko'ra tashkil etishni taqozo etadi. Shu bilan birga, o'quvchilarga "eng yaqin rivojlanish zonasi"ga mos ravishda topshiriq berilishi, ya'ni o'qituvchi rahbarligida o'quvchilardan vazifani chuqur o'ylashni talab qilish kerak. Agar topshiriq juda qiyin bo'lsa, unda o'quvchilarning ta'siri pasayadi, ularning ishonchi yo'qoladi, kuchlari buziladi. O'quv jarayonida tushunarlik tamoyilidan ham unumli foydalanish kerak. Ba'zan, sinfdan tashqari o'tkaziladigan o'quv mashg'ulotlarining mazmuni o'quvchilar uchun juda qiyin bo'lsa, ta'lim sifati muqarrar ravishda pasayadi. Ta'lim va tarbiya jarayonida

bolalarning yosh va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularning tarbiya va etuklik darajasini o'rganish oldindan ko'rib chiqiladi. Tushunish tamoyili bilan ta'lim va tarbiyaning o'ziga xos xususiyatlari tug'iladi.

1. Osondan qiyinga o'tish. Bundan o'quvchilarni bilish faoliyatiga bosqichma-bosqich o'rgatish, ya'ni aniq faktlardan umumiy xulosaga o'tish tushunchasi kelib chiqadi. Muayyan narsadan alohida faktlar to'plamiga asoslangan umumiy xulosaga o'tish induktiv yo'l deyiladi.

2. Oddiylikdan murakkablikka o'tish. Masalan, qo'shma gapni o'quvchilarga tushuntirish uchun avvalo ularni sodda gap bilan tanishtirish kerak.

3. Ma'lumdan noma'lumga o'tish o'quvchilarning yangi dars materialini oldingi darsdan olgan bilimlariga ko'ra o'zlashtirishlarini, ya'ni o'tgan darsdagi o'quv materiallariga tayanib, yangi darsdagi bilimlarni chuqur anglab olishlarini va o'zlashtirishlarini bildiradi. dars.[17,112]

3. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tarbiyaviy ta'sirlarining birligi.

Bu tamoyil kelajakdagi boshlang'ich sinf o'quvchisini tarbiyalashda maktab oilasi va muhitining sa'y-harakatlarini tartibga solish printsipi deb ham ataladi. Bu tamoyil ta'lim bilan shug'ullanuvchi barcha kishilarning bir-biri bilan muloqotda bo'lishini, birgalikda to'ldirishini va rivojlanishini taqozo etadi.

Agar tarbiyaviy ta'sirlarni amalga oshirishning birligi muvofiqlashtirilmasa, u ziddiyatli bo'lsa, muvaffaqiyatga erishish qiyin bo'ladi. Ta'sirlar bo'yicha umumiy fikr bo'lmasa, o'quvchi katta ruhiy yukni boshdan kechiradi, chunki u kimga ishonishni bilmaydi, kimga ergashishni tushunmaydi, ta'sirlar orasidan to'g'risini aniqlay olmaydi. Bolani turli darajadagi tarbiyaviy ta'sirlar to'qnashuvidan qutqarish va shaxsga pedagogik ta'sirni oshirish tarbiyaviy ta'sirlarning birligi tamoyilining talabidir. Ushbu tamoyilga asoslanib, pedagog barcha ta'sir etuvchi talablarni qamrab olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

1. Boshlang'ich sinf o'quvchilari oilasi, do'stlari, tengdoshlari, kattalar, ijtimoiy tashkilotlar, o'quvchilar jamoalari ta'sirida shakllanadi. Bu ta'sirlar orasida sinf jamoasi va o'qituvchining obro'-e'tibori alohida o'rin tutadi.

O'qituvchi va o'quvchilar tomonidan qo'yilgan talablar bir bo'lishi va bir-biriga zid bo'lmasligi juda muhimdir.

2. Shaxsning shakllanishida kasallik juda keng ko'lamli rol o'ynaydi. Ota-onalarning shaxsiy fazilatlari, oilaviy ta'sirlarning xilma-xilligi va takrorlanmasligi ularning farzandlarida boshqa pedagogik ta'sirlardan farq qiladi. Darhaqiqat, insonning oiladagi tarbiyasi asos bo'lib, oila bilan munosabatlarni o'rnatish va rivojlantirish barcha tarbiyaviy vazifalarni hal etishda asosiy o'rin tutadi.

3. O'qituvchi yuksak axloqiy tarbiya ko'rsata olishi kerak. Agar o'qituvchilar va ota-onalar bolalarga kerakli tafakkurni berishni xohlasalar, ular birinchi navbatda o'zlarida shakllantirishlari kerak. Ta'lim sohasida ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida ko'plab kelishmovchiliklar mavjud. Ba'zida ota-onalar o'qituvchining talablarini e'tiborsiz qoldiradilar va bolalarini haddan tashqari erkalaydilar. Bunday kelishmovchilikni bartaraf etish uchun har ikki tomonning tarbiyaviy sa'y-harakatlarini uyg'unlashtirish yaxshiroqdir.

1. Ba'zida tarbiyachi jamoa, jamoat joylarining fikriga qo'shilmaydi, boshqa tarbiyachilarning harakatlarini o'ynaydi.

2. Ta'sirlar birligi tamoyilining amalda amalga oshirilishi sinfda ham, darsdan tashqarida ham ta'limning yagona tizimiga bog'liq.

3. Tarbiyaviy ta'sirlar birligiga erishish yo'li kattalar va ijtimoiy institutlarning ta'lim jarayoni bilan bog'liq harakatlarini tartibga solish faoliyatidir [12,77].

Xulosa qilib aytish mumkinki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'ziga xos shaxsiy xususiyatlar mavjud. Hozirgi davlat ta'lim tizimida boshlang'ich maktab davri bolaning olti, etti yoshdan o'n, o'n bir yoshgacha bo'lgan umrini qamrab oladi. Boshlang'ich maktab davrining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat: bu yoshda maktabgacha yoshdagi bola maktab o'quvchisiga aylanadi. Bu bolaning bolalik xususiyatlarini o'quvchining xususiyatlari bilan birlashtiradigan o'tish davri hisoblanadi. Bu belgilar uning xulq-atvori va ongida murakkab bo'lib, ular

ba'zan qiyin kombinatsiyada mavjud. Har qanday o'tish davri kabi, bu vaqt ham ochilmagan rivojlanish imkoniyatlariga to'la, ularni o'z vaqtida payqash va qo'llab-quvvatlash muhimdir. Chunki insonning ko'pgina psixik sifatlari asoslari boshlang'ich sinfning shu davrida shakllanadi va odatga aylanadi. Shu sababli, bugungi kunda ko'plab olim-psixologlarning alohida e'tibori boshlang'ich sinf o'quvchilarining rivojlanish zaxiralarini aniqlashga qaratilgan. Ushbu zaxiralardan foydalanish bolalarni keyingi ta'lim va ish bilan ta'minlash uchun yanada muvaffaqiyatli tayyorlash imkonini beradi.

Yana bir bor eslatib o'tmoqchimanki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining shaxsiyat sifatini rivojlantirishda o'quvchiga topshiriq berishdan oldin ularning psixo-pedagogik holatini hisobga olish kerak. Bu erda bolalarning temperamentini nazorat qilish kerak. Bolaning sinfga kelgan birinchi kunidanoq o'quvchining sinfda, oilada va jamoat joylarida o'zini tutish qoidalari aniq va tushunarli tushuntirilishi kerak.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekistonning yangi rivojlanishi davrida ta'lim va fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 6108-son Farmoni.2020-yil 6-noyabr.

2. A.S.Makarenko. Ta'lim maqsadi. - M. 1958 yil.

3. Maktabgacha va boshlang'ich sinf o'quvchilarining ta'lim kontsepsiyasi. - A, 1995 yil.

4.J.B.Jansaitova Boshlang'ich sinflarda psixologik diagnostika usullari // O'zMU xabarlar, 2022, 1/10/1, 75-77

5.J.B.Jansaitova Boshlang'ich sinflarda pedagogik diagnostika // Eurasian journal of academic research, 2022, 2(13), 1551-1557

Фофанова У.А.			
РАЗДЕЛ	СОВМЕСТНОГО	ИМУЩЕСТВА	СУПРУГОВ, ОБРЕМЕНЕННОГО КРЕДИТНЫМИ ОБЯЗАТЕЛЬСТВАМИ 142
Хазраткулова М.М., Исламова Н.А.,			
РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО ИЗМЕНЕНИЯ КЛИМАТА, ПОВЫШЕНИЕ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ ЗДАНИЙ... 146			
Юлдашев Т.Р.			
ОЧИСТКА ГАЗА ОТ КИСЛЫХ КОМПОНЕНТОВ И ПУТИ ЕЕ РЕШЕНИЯ..... 150			
Sultanov T.M.			
BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA O‘YIN TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK IMKONIYATLARI 156			
Jansaitova J.B.			
TA'LIMNING ASOSIY TAMOIYILLARI 165			
Mengdobilova M.Q.			
MARKAZIY OSIYODA ILK DAVLATCHILIK VA ULARNING SHAKLLANISH TARIXI (SHIMOLIY BAQTRIYANING BRONZA DAVRI SOPOLLI MADANIYATI MISOLIDA) (1991-2022-YILLARDA MAHALLIY TADQIQOTLAR MISOLIDA) 170			
Orazimbetova N.Ye.			
DORILARNING XUSUSIYATLARINI ANIQLASH, BAZI DORI TURLARI HAQIDA QISQACHA MA'LUMOT..... 178			